

Streška bulla plumbea pape Bonifacija IX.

Pleše, Tajana

Source / Izvornik: **Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 2012, 29, 125 - 134**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:291:453936>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported/Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Streška bulla plumbea pape Bonifacija IX.

Bulla plumbea of pope Boniface IX from Streza

Izvorni znanstveni rad
Srednjovjekovna arheologija

Original scientific paper
Medieval archaeology

UDK/UDC 34(094)+904]:726.71](497.5 Streza)"653"

TAJANA PLEŠE
Odjel za kopnenu arheologiju
Služba za arheološku baštinu
Hrvatski restauratorski zavod
Kožarska 5
HR-10000 Zagreb
tplese@h-r-z.hr

Primljeno/Received: 01.05.2012.

Prihvaćeno/Accepted: 18.12.2012.

Pavlini samostan Svih svetih u Strezi osnovan je 1374. godine zakladnicom magistra Ivana Bisena. Tijekom nešto manje od dva stoljeća streški je samostan postao jedan od najutjecajnijih u ovom dijelu kasnosrednjovjekovnog slavonskog prostora. Zbog sve osjetnijih posljedica osmanlijskih prodora, pavlini su početkom 16. stoljeća napustili samostan u Strezi i sklonili se u sigurniju Lepoglavu. Napušteni je samostan lokalnom stanovništvu tako postao glavni izvor građevinskog materijala, što je znatno ubrzalo njegovu sustavnu razgradnju. Tijekom šest sezona arheoloških istraživanja (2006.–2011.) potvrđeni su vanjski gabariti samostanskog sklopa, a u većoj je mjeri istražena i samostanska crkva izgrađena u skladu s uzusom gradnje sakralnih objekata pavlinskog reda. Lađa samostanske crkve u cijelosti je istražena tijekom radova 2008., 2009. te 2011. godine. Istraženo je 77 grobova koji se mogu datirati u vrijeme između osnutka samostana (taqn) i vremena kada su pavlini trajno napustili samostan (tpqn). Izuzetak među istraženim grobovima u lađi streške samostanske crkve jest grob 071, ukopan u zidanoj grobnici smještenoj u sjevernom dijelu četvrtog traveja. Društveni je položaj ovog pokojnika, izuzev smještaja i načina gradnje grobnice, bio jasno određen i olovnom bulom pape Bonifacija IX. (1389.–1404.) koja je pronađena na lijevoj strani njegovog prsnog koša.

Ključne riječi: Streza, pavlini samostan Svih svetih, papa Bonifacije IX., bulla plumbea

The Pauline monastery of All Saints in Streza was founded in 1374 by the endowment of magistrate Ivan Bissen. In less than two centuries, monastery in Streza became one of the most influential monasteries in this part of the late medieval territory of Slavonia. Due to the increasing Ottoman incursions at the beginning of 16th century, Pauline monks have abandoned the monastery in Streza and found refuge in Lepoglava. Abandoned monastery became the main source of building material for the local population, which abetted its further degradation. During six seasons of archaeological research (2006–2011) the external dimensions of the monastery complex were confirmed, as well as the layout of the Church of All Saints, constructed in compliance with the preferences of Pauline Order for building sacral edifices. Nave of the monastery church was entirely examined during works in 2008, 2009, and 2011. In total, 77 graves, which can be dated in the period between the founding (taqn) and the abandonment of the monastery (tpqn), have been excavated. Exception amongst the examined graves in the nave of the monastery church is grave 071, buried in a walled tomb located in the north part of the fourth bay. Social status of the deceased, apart from the location and the construction of the tomb, was evident from the lead bulla of Pope Boniface IX (1389–1404) found on the left side of his chest.

Keywords: Streza, Pauline monastery of All Saints, Pope Boniface IX, bulla plumbea

Kratak pregled povijesti samostana kroz pisana vrela i dokumente

Pavlini samostan Svih svetih (*monasterium Omnium Sanctorum*) osnovan je 1374. godine zakladnicom magistra Ivana Bisena (*Iohannes Bissenus, Besseney, Besseney de Nezde*), kaštelana Bijele Stijene. Streški je samostan pripadao pod upravu samostana Blažene Djevice Marije na Moslavačkoj gori (poznat i pod nazivom Bela crkva), a nalazio se na području ondašnje Križevačke županije, odnosno Komarničkog arhiđakonata. Danas se nalazi u općini Kapela (Bjelovarsko-bilogorska županija), nedaleko od sela Pavlin Kloštar (Eggerer 1663: 155; Orosz 1747: 388; Bengel s. a.: 39–40; Kovachevich s. a.; Kristolovec s. a.: 126; Tkalčić 1888: 9; Szabo 1919: 24; Dočkal 1956: 145–202; Buturac 1984: 78; Horvat

A short history of the monastery seen through written sources and documents

Pauline Monastery of All Saints (*monasterium Omnium Sanctorum*) was founded in 1374 by the endowment of magistrate Ivan Bisen (*Iohannes Bissenus, Besseney, Besseney de Nezde*), castellan of Bijela Stijena. The monastery in Streza was under the administration of the Monastery of the Blessed Virgin Mary in Moslavina Hills (also known as Bela Crkva), then located in Križevac County, i.e. Komarnica Archdeaconry. Today, it is located in the Kapela Municipality (Bjelovar-Bilogora County), in the vicinity of the Pavlin Kloštar village (Eggerer 1663: 155; Orosz 1747: 388; Bengel s. a.: 39–40; Kovachevich s. a.; Kristolovec s. a.: 126; Tkalčić 1888: 9; Szabo 1919: 24, Dočkal 1956: 145–202; Buturac 1984: 78;

1989: 100; Kožul 1999: 14, 36, 42, 55, 59–60, 63, 88; Horvat 2003: 145–160).

Horvat 1989: 100; Kožul 1999: 14, 36, 42, 55, 59–60, 63, 88; Horvat 2003: 145–160).

Karta 1 Položaj pavlinskog samostana Svih svetih (preuzeto s: Google Earth)

Map 1 The location of the Pauline monastery of All Saints (downloaded from: Google Earth)

Povijest streškog samostanskog sklopa dobro je poznata zahvaljujući 203-ma sačuvanim ispravama (*Acta Monast. de Ztreza*) kojima je obuhvaćeno vrijeme od 1366. do 1547. godine.¹ Tijekom nešto manje od dva stoljeća streški je samostan brojnim darovnicama znatno proširio svoje posjede, postavši tako jedan od najimućnijih onodobnih pavlinskih samostana.

Već je tijekom 15. stoljeća streški samostan bio izvrsno ekonomski i pravno organiziran o čemu govore dva (sačuvana) urbara: prvi je sastavljen 1432. godine (AMZt II.36 prema Mályusz 1928: 122–124; Dočkal 1952: 72–75), dok je drugi (*Registrum super universis possessionibus claustrum fratrum Heremitarum de Ztreza, quod registrum scribi fecit venerabilis pater Paulus prior prescriptorum fratrum Heremitarum de dicta Ztreza. Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo, in Quadragesima*) sastavljen 1477. godine (Tkalčić 1903: 203–219; Dočkal 1952: 170–198; Kolar Dimitrijević 2003: 103–123). Na kraju ovog Urbara nalazi se i popis zaslužnih svjetovnih članova Bratovštine sv. Pavla.²

¹ Svi izvornici čuvaju se u Mađarskom državnom arhivu (Magyar Országos Levéltár), dok se u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Hrvatskom državnom arhivu nalaze njihovi skraćeni prijepisi (*Copia Privilegiorum Omnium Possessionum Claustrum Omnium SS. de Ztreza i Elenchus / extractus actorum aboliti Paulinorum Monasterii de Ztreza*).

² *Isti sunt speciales Confratres et Benefactores monasterii Omnium Sanctorum de Ztreza: Nobilis Paulus, litteratus de Kamarcha; Paulus*

The history of the monastery complex in Streza is well-known thanks to 203 preserved documents (*Acta Monast. de Ztreza*) that cover the period between 1366 and 1547.¹ In less than two centuries, due to endowments, the monastery in Streza expanded its estates, becoming one of the most prosperous Pauline monasteries of that period.

During 15th century, Streza monastery already had a superb economic and legal organization, which is mentioned in two (preserved) Urbaria: first was composed in 1432 (AMZt II.36 according to Mályusz 1928: 122–124; Dočkal 1952: 72–75), while the other (*Registrum super universis possessionibus claustrum fratrum Heremitarum de Ztreza, quod registrum scribi fecit venerabilis pater Paulus prior prescriptorum fratrum Heremitarum de dicta Ztreza. Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo, in Quadragesima*) was compiled in 1477 (Tkalčić 1903: 203–219; Dočkal 1952: 170–198; Kolar Dimitrijević 2003: 103–123). At the end of the second Urbarium, one can find the list of meritorious secu-

¹ All original documents are kept in the National Archives of Hungary (Magyar Országos Levéltár), while short transcriptions of these documents can be found in the Archives of Croatian Academy of Sciences and Arts and in the Croatian State Archives (*Copia Privilegiorum Omnium Possessionum Claustrum Omnium SS. de Ztreza and Elenchus / extractus actorum aboliti Paulinorum Monasterii de Ztreza*).

Pred sve osjetnijom osmanskom opasnosti preselili su se redovnici u trećem desetljeću 16. stoljeća u sigurniju Lepoglavu, ponijevši sa sobom najvrjednije dragocjenosti i arhiv s dvjestotinjak isprava. Napušteni samostan preuzeli su krajišnici Varaždinskog generalata zadržavši ga kao obrambeni položaj bar do 1540. godine, kada se Streza spominje u popisu tvrđava i gradova koje treba ili srušiti ili održavati (Kristolovec s. a.: 127; Tkalčić 1888: 86; 1903: 202; Lovrenčević, Medar 1977: 50; Kruhek 1989: 83). Zanimljivo je napomenuti kako je 1547. godine zabilježen prosvjed provincijalnog defnitora Reda protiv zapovjednika Križevačke krajine, koji je dozvolio pravoslavnim monasima nastanjivanje u napuštenom samostanu (AMZt V.48 prema Dočkal 1952: 250). Samostan je, nakon što su ga sredinom 16. stoljeća napustili krajišnici te (najvjerojatnije) ubrzo potom i pravoslavni monasi, postao lokalnom stanovništvu glavni izvor građevinskog materijala. Laka pristupačnost i blizina naselja Kapela, Pavlin Kloštar, Tvrdka Reka i Gornje Sredice pogodovale su njegovoj višestoljetnoj, sustavnoj razgradnji.

Arheološka istraživanja od 2006. do 2011. godine

Samostan Svih svetih u Strezi nalazi se na pravokutnom platou kojeg određuju potoci Švastica i sv. Marija. Izbor ove pitome doline s obiljem pitke vode i okružene gustim šumama odgovarao je u cijelosti kredo Reda *Paulis amat valles*.

Tijekom prvih šest sezona arheoloških istraživanja (2006.–2011.) određeni su vanjski gabariti samostanskog sklopa (pretpostavljena ukupna površina: 3500 m²)³ te je u većoj mjeri istražena samostanska crkva Svih svetih, smještena u JZ dijelu sklopa⁴ (Pleše, Karlo 2009: 183–205). Crkva je bila izgrađena u skladu s uzusom gradnje sakralnih objekata pavlinskog reda. Longitudinalnost jednobrodne crkve (32,9x9,25 m) naglašena je podjednakim dimenzijama pravokutne lađe (15,6x7,3 m) i poligonalno zaključenog svetišta (15x6,9 m). Na svim je slobodnim pročeljima crkva bila ojačana masivnim, pravokutnim kontraforima.

Lađa samostanske crkve u cijelosti je istražena tijekom radova 2008., 2009. te 2011. godine.⁵ Istraženo je 77 grobova (G 001–077): na prostoru prvog traveja istraženo je 25 grobova, u drugom 21 (od čega su četiri bila ukopana u

litteratus, iudex nobilium; Gregurich de Prodavicz; Blasius de Zwyszcza; Plebanus de Gradez; Venerabilis magister Joannes, canonicus Chasmen-sis; Relicta magistri Nicolai de Kamarcha; Fabianus, iudex de Reche; Demetrius de Benchych, Paulus figulis et Petrus de eadem; Dominus Sigismundus de Temerye; Judex Thomas de Ztritetyncz; Simanonouich de eadem; Kelec de Prodavicz; Andreas Vohevoda cum fratribus de Mosyna; Thomas de Othok in Schyschan; Plebanus de Sancta Cruce; Michael, iudex de Topolowcz; Michael de Mathewicz (Dočkal 1952: 246–247).

- 3 Iako za sada nije moguće cjelovito odrediti tlocrtnu dispoziciju streškog samostanskog sklopa, prema njegovom istraženom dijelu može se pretpostaviti kako je bio najbliži tlocrtnom oblikovanju samostana sv. Mihaela u Nagyvázszyu (Bence 2000: 181; Tamás 2003: 189–191).
- 4 Tijekom prvih šest sezona arheoloških istraživanja streškog pavlinskog samostana Svih svetih pronađeno je 48 segmenata i ulomaka arhitektonskih profilacija (HRZ 001-048/2006-2011). Pronađena je i znatna količina keramike jednostavne, grublje izrade (jednostavni lonci i posude) i pećnjaka, datiranih u vrijeme od početka 14. do početka 16. stoljeća. Pokretni arheološki materijal obrađen je na Odjelu za restauriranje kopnenih arheoloških nalaza (HRZ).
- 5 U južnom je dijelu trećeg traveja lađe crkve pronađen temelj oltara nepoznatog titulara (175x190 cm, najviši sačuvani $h = 154,00$ mm, najniži sačuvani $h = 153,65$ mm) izgrađen od grubo lomljene opeke i malih komada lomljenjaka s obilatom upotrebom nekvalitetnog veziva krupnog granulata. Za sada je to jedini potvrđeni oltar u samostanskoj crkvi.

lar members of the Confraternity of St. Paul.²

In the third decade of the 16th century, under the ever-increasing danger of Ottoman intrusion, monks have re-located to the safety of Lepoglava, carrying with them their most valuable objects and archives containing approximately two hundred documents. The abandoned monastery was taken over by grenzers from Varaždin Generalate, who maintained it as a defensive position at least until 1540, when Streza was mentioned in the list of forts and cities that needed to be either demolished or maintained (Kristolovec s. a.: 127; Tkalčić 1888: 86; 1903: 202; Lovrenčević, Medar 1977: 50; Kruhek 1989: 83). It is interesting to note that in 1547 a caveat by provincial defnitor of the Order against the commander of Križevac frontier, who allowed the habitation of orthodox monks in the abandoned monastery, was recorded (AMZt V.48 according to Dočkal 1952: 250). After being abandoned by grenzens and orthodox monks in the mid-16th century, monastery became the main source of construction material for local populace. Easy access and the vicinity of settlements Kapela, Pavlin Kloštar, Tvrdka Reka and Gornje Sredice contributed to its multi-centennial systematic deterioration.

Archaeological research from 2006 to 2011

Monastery of All Saints in Streza is situated on a rectangular plateau bounded by streams Švastica and Sv. Marija. Selection of this placid valley, with abundant fresh water resources and dense forests, conformed to the credo of the Order, *Paulis amat valles*.

During first six seasons of archaeological excavation (2006–2011) the external dimensions of the monastery complex were confirmed (presumed total area: 3500 m²)³ and the monastery Church of All Saints, located in SW corner of the complex, was almost entirely researched⁴ (Pleše, Karlo 2009: 183–205). The church was constructed in compliance with the preferences of the Pauline Order for building sacral edifices. The elongated shape of a single-nave church (32.9x9.25 m) was accentuated by uniform dimensions of the rectangular nave (15.6x7.3 m) and poligonally closed chancel (15x6.9 m). Free façades of the church were

2 Isti sunt speciales Confratres et Benefactores monasterii Omnium Sanctorum de Zreza: Nobilis Paulus, litteratus de Kamarcha; Paulus litteratus, iudex nobilium; Gregurich de Prodavicz; Blasius de Zwyszcza; Plebanus de Gradez; Venerabilis magister Joannes, canonicus Chasmen-sis; Relicta magistri Nicolai de Kamarcha; Fabianus, iudex de Reche; Demetrius de Benchych, Paulus figulis et Petrus de eadem; Dominus Sigismundus de Temerye; Judex Thomas de Ztritetyncz; Simanonouich de eadem; Kelec de Prodavicz; Andreas Vohevoda cum fratribus de Mosyna; Thomas de Othok in Schyschan; Plebanus de Sancta Cruce; Michael, iudex de Topolowcz; Michael de Mathewicz (Dočkal 1952: 246–247).

- 3 Although it is not possible at this point to define the entire layout disposition of the Streza monastery complex, it can be assumed, according to the excavated area, that its layout was similar to the layout of the Monastery of St. Michael in Nagyvázszy (Bence 2000: 181; Tamás 2003: 189–191).
- 4 During the first six seasons of archaeological research of the Pauline monastery in Streza, 48 segments and fragments of stone architectural mouldings have been found (HRZ 001-048/2006-2011). Furthermore, a considerable amount of simple, crude ceramic (simple pots and vessels) and stove-tiles were found and can be dated in the period from the beginning of 14th century to the beginning of 16th century. Artefacts were processed at the Department for Conservation of Archaeological Finds (CCI).

Sl. 1 Pogled na istraženi dio samostanskog sklopa Svih svetih u Strezi (snimio: J. Kliska 2011.)

Fig. 1 Aerial view of the excavated part of monastery complex of All Saints in Streza (photo by: J. Kliska 2011)

Sl. 2 Tlocrt samostanske crkve s označenim istraženim grobovima te istaknutim smještajem groba 071 (izrada: „Vektra d.o.o.“ i HRZ, 2011.)

Fig. 2 Layout of the monastery church with marked excavated graves and the location of the grave 071 (done by: "Vektra d.o.o." & CCI, 2011)

zidanim grobnicama - ZG 1: 225x140 cm; ZG 2: 225x120 cm), 16 u trećem te 15 u četvrtom traveju (od čega su dva bila ukopana u zidanim grobnicama - ZG 3: 245x215 cm; ZG 4: 335x150 cm)⁶.

Prema odnosu istraženih grobova u lađi samostanske crkve može se govoriti o četiri dubine ukopa. Svi istraženi grobovi (izuzev G 064) bili su pravilno orijentirani. Gotovo svi pokojnici imali su ruke prekrížene na prsima, zdjelici ili preko trbuha, s iznimkom nekoliko ukopa s rukama ispruženima ravno uz tijelo. U samo su 18 grobova pronađeni nalazi, redom izuzetno jako oksidirane, željezne, masivne, kvadratne pojasne kopče.

Grobovi istraženi u crkvi Svih svetih mogu se datirati u period između osnutka samostana (*taqn*) i vremena kada su ga pavlini trajno napustili (*tpqn*).

Bulla plumbea pape Bonifacija IX.

Izuzetak među istraženim grobovima u lađi streške samostanske crkve jest grob 071 (G 71, prosječni *h* – 152,97

Sl. 3 Grob 071 s označenim položajem bule pape Benedikta IX. (snimila: T. Pleše 2011.)

Fig. 3 Grave 071 with marked location of bulla of Pope Boniface IX (photo by: T. Pleše 2011)

⁶ Sve istražene grobnice izgrađene su od opeke standardnog formata (32–33x15x7–8 cm).

reinforced with massive, rectangular counterforts.

The nave of the monastery church was completely researched during excavations in 2008, 2009, and 2011.⁵ In total, 77 graves were explored (G 001–077): 25 graves in the first bay, 21 in the second (of which four were buried in walled tombs - ZG 1: 225x140 cm; ZG 2: 225x120 cm), 16 in the third and 15 in the fourth bay (of which two were buried in walled tombs - ZG 3: 245x215 cm; ZG 4: 335x150 cm)⁶.

Considering the relationship between the graves in the nave of the monastery church, four burial depths can be inferred. All mentioned graves (with the exception of G 064) were oriented regularly. Almost all deceased had their hands crossed over their chest, pelvis or over the abdomen, with the exception of several burials where the deceased had hands parallel to their body. Items (extremely oxidised massive iron square belt buckles) were found in only 18 graves.

Examined graves in the Church of All Saints can be dated in the period from the foundation of the monastery (*taqn*) and the time when the monks abandoned it (*tpqn*).

Bulla plumbea of Pope Boniface IX

Exception amongst the examined graves in the nave of the monastery church is grave 071 (G 71, average *h* – 152.97

Sl. 4 Pogled s istoka na istražene zidane grobnice ZG 3 i 4 u četvrtom traveju lađe samostanske crkve (snimio: J. Kliska 2011.)

Fig. 4 View from the east on the walled tombs ZG 3 and ZG 4 in the fourth bay of the monastery church (photo by: J. Kliska 2011)

⁵ In the south side of the third bay of the nave, a foundation of the altar (unknown titular) has been found (175x190 cm, highest preserved *h* – 154.00 mamsl, lowest preserved *h* – 153.65 mamsl), built from smaller pieces of brick and stone and abundant quantities of low-quality binder of larger granulate. To this date, this is the only confirmed altar in the church.

⁶ All examined tombs were built from standard sized bricks (32–33x15x7–8 cm).

Sl. 5 Makro-snimak metalne čipke pronađene u grobu 071 (snimila: N. Vasić 2012.)

Fig. 5 Macro-photo of the metal lace found in grave 071 (photo by: N. Vasić 2012)

mnm) ukopan u zidanoj grobnici (ZG 3: 245x215 cm)⁷, smještenoj u sjevernom dijelu četvrtog traveja.

Pokojnik, u trenutku smrti star između 50 i 55 godina⁸, bio je pokopan pravilno orijentiran, s rukama položenima na zdjelici. Društveni je položaj ovog pokojnika, izuzev smještaja i načina gradnje grobnice, bio jasno određen i olovnom bulom pape Bonifacija IX. (1389.–1404.)⁹ pronađenom na lijevoj strani njegovog prsnog koša. Nadalje, za razliku od ostalih istraženih pokojnika, ovaj je pokojnik bio pokopan s nekim oblikom prekrivala za glavu izrađenim od metalne čipke¹⁰ te ogrnut ili odjeven u ruho s dekorativnom, srebrnom dugmadi.

Nažalost, karakteristike zemlje, u kojoj je pokojnik bio ukopan, nisu bile povoljne za očuvanje materijala od kojeg je ruho bilo izrađeno.

Okrugli olovni pečat (*bulla plumbea, molybdobulla*; u literaturi je namjesto pojma „okrugli olovni pečat“ uvriježen pojam „bula“) ¹¹ pape Bonifacija IX. izuzetan je grobni nalaz, kako na hrvatskom, tako i na širem europskom prostoru.

7 Grobnica je uredno izidana od opeke standardnog formata, a istima je bila i popločana (*h* dna grobnice – 152,90 mnm). Zanimljivo je napomenuti kako je uz cijelu širinu unutarnje strane zapadnog zida grobnice bio izgrađen „jastuk“ od opeke, na kojem je počivala pokojnikova glava. U grobnici nisu nađeni tragovi drvenog sanduka. No, po cijeloj površini dna grobnice pronađeni su tragovi pepela. Prema M. Čechuri, običaj posipanja pepela u grobnice tumači se kao simbolički znak pokore (Čechura 2011: 224–225).

8 Osteološki materijal analiziran je u laboratoriju Odsjeka za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti zahvaljujući susretljivosti kolega dr. sc. Marija Novaka i Vlaste Vyroubal na čemu im se iskreno zahvaljujem.

9 Više o papi Bonifaciju IX. (Pietro Tomacelli; oko 1350. godine, Napulj) vidi na: <http://www.newadvent.org/cathen/02670a.htm> (2.4.2012).

10 Fragment metalne čipke pronađen je na desnoj tjemennoj kosti. Metalna srma izvedena je od svilene srži žute boje i metalne spiralne ovojnice napravljene od legure srebra, zlata i bakra. S obzirom na malu dimenziju sačuvanog fragmenta (oko 3x4 cm) nije moguće odrediti ni uzorak ni motiv, kao ni dimenzije originalne čipke. Fragment je obrađen na Odjelu za tekstil (HRZ) te Prirodoslovnom laboratoriju (HRZ).

11 Dokument ili isprava s kojeg je na vrpici (najčešće od svilenih niti) visio metalni pečat (*sigillum pendans*) od olova, srebra ili zlata imao je nepobitan i punovažan značaj kao zakonski dokument. Rimski pape služili su se isključivo olovnim pečatima (*bulla plumbea*) (Bulić 1897: 7–8; Gulin 1998: 370–372; Šanjek 2004: 270; <http://www.newadvent.org/cathen/03052b.htm> (2.4.2012)).

Sl. 6 Srebrno dugme pronađeno u grobu 071 (snimio: J. Škudar 2012.)

Fig. 6 Silver button found in grave 071 (photo by: J. Škudar 2012)

mamsl), buried in a walled tomb (ZG 3: 245x215 cm)⁷ located in the north part of the fourth bay.

The deceased (male, between 50 and 55 years of age)⁸ was buried oriented regularly, with hands crossed over the pelvis. Social status of the deceased, apart from the location and the construction of the tomb, was clearly defined by the lead seal of Pope Boniface IX (1389–1404)⁹ found on the left side of his chest. Furthermore, unlike other deceased, he was buried wearing a kind of a head piece made of metal lace¹⁰ and attire decorated with silver buttons.

Unfortunately, characteristics of the soil that the deceased was buried in were such that the fabric of the attire was not preserved.

Round lead seal (*bulla plumbea, molybdobulla*; commonly known in literature as „bulla“) ¹¹ of Pope Boniface IX is an exceptional grave find in Croatia, as well as in Europe.

7 Tomb was constructed and paved with standard sized bricks (bottom of the tomb *h* – 152.90 mamsl). It is interesting to note that a "bolster" was built along the interior side of the west wall of the tomb, on which the deceased's head rested. No traces of a wooden coffin were found in the tomb. But, on the entire surface of the bottom of the tomb, traces of ash have been found. According to M. Čechura, the custom of scattering ash in tombs is interpreted as a symbol of penance (Čechura 2011: 224–225).

8 Osteological material was analysed in the laboratory of the Department of Archaeology of the Croatian Academy of Sciences and Arts owing thanks to the expertise of colleagues PhD Mario Novak and Vlasta Vyroubal, to whom I would like to express my gratitude.

9 More about Pope Boniface IX (Pietro Tomacelli; around 1350, Naples) at: <http://www.newadvent.org/cathen/02670a.htm> (2.4.2012).

10 Fragment of metal lace was found on the right parietal bone. Metal thread was constructed out of a yellow silk core and a spiral metal coil made out of gold, silver and copper alloy. Considering the small size of the fragment (around 3x4 cm), it is not possible to determine the sample or the motif, nor the dimension of the original lace. Fragment was processed at the Department for Textiles (CCI) and at the Natural Science Laboratory (CCI).

11 Document or a deed that contained a lead, silver or gold seal (*sigillum pendans*) hanging from a ribbon (usually made of silk) was irrefutable and valid legal document. Roman popes used only lead seals (*bulla plumbea*) (Bulić 1897: 7–8; Gulin 1998: 370–372; Šanjek 2004: 270; <http://www.newadvent.org/cathen/03052b.htm> 2.4.2012).

Sl. 7 Bulla plumbea pape Bonifacija IX. (snimio: J. Škudar 2012.)
Fig. 7 Bulla plumbea of Pope Boniface IX (photo by: J. Škudar 2012)

Dimenzije bule su 3,5x3,7 cm, težina je 48,9 g, a veličina slova 4 mm. Na vrhu i dnu bule jasno je sačuvana rupa širine 11 mm kroz koju je prolazila vrpca.

Av: Prikazana sučeljena tročetvrtinska poprsja sv. Petra i Pavla s točkastim aureolama. Između njih se nazire gornji dio duže haste križa. Iznad svetaca kratica: S-PA S-PE (*Sanctus Paulus, Sanctus Petrus*). Točkasta vrpca po rubu. Re: BONI/FATIUS/PP VIII. Sigla PP - *Pastor Pastorum*. Točkasta vrpca po rubu.

Zbog kemijskih svojstava zemlje u grobu 071 nije nađena isprava, nego samo predmetna bula. Iako je dobro poznata razlika između vrsta (*constitutiones, encyclicae, decreta, decretalia, notitia, charta, cirographum, libellum, epistola*) i oblika (bule, *brevei, motu proprio* te kirografi) isprava, koje je izdavala papinska kancelarija, nije moguće zaključiti kojoj je grupi pripadala ova streška (Šanjek 2004: 155–156).

Do sada su na prostoru današnje Hrvatske pronađene bule pape Hadrijana IV. (1154.–1159.) iz Crkvina kod Pakoštana¹², pape Aleksandra IV. (1254.–1261.) s nepoznatog lokaliteta (Mirnik 2006: 479–484; mjesto i okolnosti nalaza nisu poznate), pape Klementa IV. (1265.–1268.) iz Starog Čiča (Dobronić 2002: 232; Mirnik 2006: 479–484; Mirnik 2010: 19, 29), pape Inocenta VI. (1352.–1362.) iz Opačca kod Proložca (Tonković 2003: 87–94; okolnosti nalaza nisu poznate), pape Grgura XI. (1370.–1378.) iz Benteža kod Beketinaca (Minichreiter, Marković 2009: 30–31; bula je pronađena u urušenoj peći u blizini jedne od kuća srednjovjekovnog naselja), pape Bonifacija IX. (1389.–1404.) iz Rudina¹³ te pape Eugena IV. (1431.–1447.), također iz Rudina (Margetić, Margetić 2005: 290–292; bula je pronađena u zasipu glavne lađe crkve). Niti

12 Zahvaljujem se kolegici dr. sc. Karli Gusar na ustupljenom, do sada neobjavljenom, podatku.

13 Zahvaljujem se kolegi prof. dr. sc. Željku Tomičiću na ustupljenom, do sada neobjavljenom, podatku.

Dimensions: 3.5x3.7 cm. Weight: 48.9 g. Size of the letters is 4 mm. At the top and the bottom of the bulla, 11 mm wide aperture for a ribbon is clearly visible.

Obv: facing busts of St. Peter and St. Paul, both in three-quarter profile, with dotted haloes. Upper part of the vertical hasta of the cross can be distinguished between them. Abbreviation above the saints: S-PA S-PE (*Sanctus Paulus, Sanctus Petrus*). Dotted border.

Re: BONI/FATIUS/PP VIII. Sigla PP - *Pastor Pastorum*. Dotted border.

Due to the chemical composition of the soil, only the bulla was found in grave 071, while the accompanying document was decomposed. Although the difference between different types (*constitutiones, encyclicae, decreta, decretalia, notitia, charta, cirographum, libellum, epistola*) and shapes (*bulae, brevei, motu proprio* and cyrographs) of documents issued by the papal office is well known, it is not possible to determine the form of the document from Streza (Šanjek 2004: 155–156).

To date, bullae of Pope Adrian IV (1154–1159) from Crkvina near Pakoštane¹², Pope Alexander IV (1254–1261) from an unknown site (Mirnik 2006: 479–484; locality and circumstances of the find are unknown), Pope Clement IV (1265–1268) from Staro Čiče (Dobronić 2002: 232; Mirnik 2006: 479–484; Mirnik 2010: 19, 29), Pope Innocent VI (1352–1362) from Opačac near Proložac (Tonković 2003: 87–94; circumstances of the find are not known), Pope Gregory XI (1370–1378) from Bentež near Beketinci (Minichreiter, Marković 2009: 30–31; bula was discovered in a collapsed furnace, near one of the houses of the medieval settlement), Pope Boniface IX (1389–1404) from Rudine¹³, and Pope Eugene

12 I would like to thank my colleague PhD Karla Gusar for providing, yet unpublished, data.

13 I would like to thank Prof PhD Željko Tomičić for providing, to date, unpublished data.

jednu od navedenih bula za sada nije moguće povezati s odgovarajućom ispravom, iako postoji mogućnost kako će se to ubrzo promijeniti s novopronađenim podacima o rudinskoj buli pape Bonifacija IX..

Pregledom (dostupnog) arhivskog materijala streškog samostana (*Acta Monast. de Ztreza, Elenchus / extractus actorum aboliti Paulinorum Monasterii de Ztreza, Privilegia claustrum de Streza, Copia Privilegiorum Omnium Possessionum Claustrum Omnium SS. de Ztreza Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae, tempore Ludovici I Regis Hungariae, fundati in Comitatu Crisiensi Regni Sclavoniae per Nobilem quondam Dnum Magistrum Joannem Bissenum de Nezde Castellanum eiusdem Ludovici Regis de Feierkö. Anno Domini Millesimo Trecentesimo Septuagesimo Tertio, Codex Diplomaticus, Mályusz 1928*) nije pronađena niti jedna isprava koja bi potvrdila kako je papa Bonifacije IX. dodijelio upravo ovom samostanu neka prava, indulgencije ili dispense. Nadalje, pregledom popisa svih isprava koje je papa Bonifacije IX. izdao, a koje se odnose (među inim) na širi onodobni slavonski prostor, može se ustanoviti kako je isti izdao samo jednu poznatu ispravu pavlinima kasnosrednjovjekovnog slavonskog prostora¹⁴ (Várszegi 2000).

Stoga se može (s velikim oprezom) zaključiti kako je ova papinska isprava s pripadajućim pečatom bila privatnog karaktera. O vlasniku isprave, kao i o njenom sadržaju, može se (za sada) samo nagađati. Iako je pregledan popis članova Bratovštine sv. Pavla, prvog pustinjaka (*speciales confratres et benefactores monasterii Omnium Sanctorum de Ztreza*), koji se nalazi na kraju Urbara iz 1477. godine (Dočkal 1952: 184–186), nije bilo moguće povezati niti jedno od navedenih imena s nekom od objavljenih papinskih isprava. Nadalje, iako je prema sačuvanim oporukama poznato kako su u samostanskoj crkvi Svih svetih bili pokopani plemkinje Jelena Horvat (AMZt III.4 prema Mályusz 1928: 129; Kristolovec s. a.: 126–127; Dočkal 1952: 91–91a; oporuka je sastavljena 1442. godine) i Doroteja iz Hedrihovca (AMZt V.31 prema Mályusz 1928: 172–173; Dočkal 1952: 208–210; oporuka je sastavljena 1504. godine), plemić Mihajlo iz Kandelovca, član Bratovštine sv. Pavla (AMZt III.3, 7, 10, 19 i 28, IV.1. i 5 prema Dočkal 1952: 126–132; Eggerer 1663: 224; oporuka je sastavljena 1461. godine), streški župnik Mate Dezem (AMZt V.9 prema Mályusz 1928: 161; Dočkal 1952: 219–222; oporuka je sastavljena 1488. godine) te (možda) topolovečki kaštelan Brcko (AMZt II.30, 32 i 46 prema Mályusz 1928: 119, 121, 127–128; Kristolovec s. a.: 126; Tkalčić 1903: 202; Dočkal 1952: 86–89; oporuka je sastavljena 1439. godine), ustanovljeno je kako se niti jedan od pokojnika poimence ne spominje u popisu isprava pape Bonifacija IX. (Várszegi 2000).

Iako je literatura o papinskim bulama kao grobnim nalazima vrlo štura, postoje oprečni stavovi glede interpretiranja razloga ukapanja istih uz pokojnika. Ovdje treba napomenuti kako je do kraja prve dekade 21. stoljeća na širem europskom prostoru bilo pronađeno i objavljeno oko

IV (1431–1447), also from Rudine (Margetić, Margetić 2005: 290–292; bulla was located in a backfill of the main nave of the church), have been found in Croatia. It is impossible to connect any of the mentioned bullae with an appropriate document, although there is a possibility that that will change with the discovery of new data concerning the bulla of Pope Boniface IX from Rudine.

By reviewing (available) archive material from monastery in Streza (*Acta Monast. de Ztreza, Elenchus / extractus actorum aboliti Paulinorum Monasterii de Ztreza, Privilegia claustrum de Streza, Copia Privilegiorum Omnium Possessionum Claustrum Omnium SS. de Ztreza Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae, tempore Ludovici I Regis Hungariae, fundati in Comitatu Crisiensi Regni Sclavoniae per Nobilem quondam Dnum Magistrum Joannem Bissenum de Nezde Castellanum eiusdem Ludovici Regis de Feierkö. Anno Domini Millesimo Trecentesimo Septuagesimo Tertio, Codex Diplomaticus, Mályusz 1928*) not one document was found that could verify Pope Boniface IX awarding this monastery certain rights, indulgence or dispenses. Also, by examining all the deeds that Pope Boniface IX issued, concerning (among others) the wider region of medieval Slavonia, one can ascertain that he issued only one known document to the Pauline monks of late medieval territory of Slavonia¹⁴ (Várszegi 2000).

It can thus be concluded (with caution) that this papal document, with the corresponding seal, was private in character. One can only guess (for now) about the identity of the owner and the content of the deed. Although the list of members of the Confraternity of St. Paul the First Hermit (*speciales confratres et benefactores monasterii Omnium Sanctorum de Ztreza*), at the end of Urbarium from 1477, was studied (Dočkal 1952: 184–186), it was not possible to connect any of the names from the list with published papal documents. Furthermore, even though it is known, according to the preserved wills, that noblewomen Jelena Horvat (AMZt III.4 according to Mályusz 1928: 129; Kristolovec s. a.: 126–127; Dočkal 1952: 91–91a; will was written in 1442) and Doroteja from Hedrihovci (AMZt V.31 as stated by Mályusz 1928: 172–173; Dočkal 1952: 208–210; will was written in 1504), member of the Confraternity of St. Paul nobleman Mihajlo from Kandelovci (AMZt III.3, 7, 10, 19 and 28, IV.1. and 5 as stated by Dočkal 1952: 126–132; Eggerer 1663: 224; will was written in 1461), pastor Mate Dezem from Streza (AMZt V.9 according to Mályusz 1928: 161; Dočkal 1952: 219–222; will was written in 1488) and (perhaps) castellan of Topolovec Brcko (AMZt II.30, 32 and 46 as stated by Mályusz 1928: 119, 121, 127–128; Kristolovec s. a.: 126; Tkalčić 1903: 202; Dočkal 1952: 86–89; will was written in 1439) were buried in the monastery Church of All Saints, it is determined that their names are not on the list of deeds by Pope Boniface IX (Várszegi 2000).

Even though the literature about papal bullae as grave finds is scarce, contradictory views exist concerning the interpretation of the motives for their burial with the deceased. It should be noted here that, by the end of the first

¹⁴ Papa Bonifacije IX. odobrio je 13. ožujka 1404. godine (Anni XV. Liber II. f. 8.) molbu moslavačkih pavlina (...*domus sancte Marie de monte Garygh nuncupatis, sancti Pauli primi Heremite, ordinis sancti Augustini, Zagrabienensis diocesis...*) prema kojoj, uz redovitu devetinu, mogu ubirati i desetinu koja je do sada pripadala zagrebačkim biskupima (Várszegi 2000: 597–598).

¹⁴ Pope Boniface IX on March 13th 1404 (Anni XV. Liber II. f. 8.) assented to a petition by Pauline monks from Moslavina (...*domus sancte Marie de monte Garygh nuncupatis, sancti Pauli primi Heremite, ordinis sancti Augustini, Zagrabienensis diocesis...*), by which they can, apart from the regular ninth, levy the tenth that used to belong to the bishops of Zagreb (Várszegi 2000: 597–598).

60 papinskih bula te kako je gotovo polovica pronađena u engleskim grobovima datiranima u 14. i 15. stoljeće.¹⁵ Prema nekim autorima, olovne bule stavljale su se u grob kako bi bile u izravnom fizičkom kontaktu s pokojnikom (unutar pokrova ili ruha, a ponekad i u ruku) te su im, zahvaljujući magijskim konotacijama koje su bile pripisivane olovu, bila pripisivana zaštitna svojstva (tj. korištene su kao amuleti). Većinom se ovakvo interpretiranje odnosi na engleske nalaze. Kako je gotovo polovica engleskih bula pronađena u grobovima pokojnica, autori ih povezuju s laicima.¹⁶ Za razliku od engleskih bula, one francuske autori povezuju gotovo isključivo s klericima. Bule su u tom kontekstu interpretirane kao *passport pour l'au-delà*, tj. kao dokazi kako je preminuli klerik otkupio svoje grijeh¹⁷ (Favreau 2000: 45–63; Dabrowska 2005: 313–337; Gilchrist 2008: 130–132).

S obzirom na kontekst nalaza streške bule, može se (s oprezom) zaključiti kako je isprava bila privatnog karaktera te kako je baš iz tog razloga bila pokopana uz pokojnika. Njome je, uz smještaj i način zidanja grobnice te ruho u kojem je bio pokopan, bio jasno određen njegov ovozemaljski društveni položaj. Sadržaj isprave te identitet pokojnika ostat će intrigantna nepoznanica koju može rasvijetliti samo (za sada) nepoznato pisano vrelo.

decade of 21st century in Europe, about 60 papal bullae have been discovered and published, and almost half was found in English graves dated in 14th and 15th century.¹⁵ As stated by some authors, lead bullae were put in graves to be in direct contact with the deceased (inside a shroud or attire, sometimes held in hands) and were attributed with protective properties (i.e. they were used as amulets) because of the magical connotations of lead. This interpretation is usually connected to finds from England. Since almost half of all English bullae were discovered in female graves, authors connect them to laics.¹⁶ Unlike bullae from England, authors connect bullae from France exclusively with clerics. In that context, bullae are interpreted as *passport pour l'au-delà*, i.e. proof that the deceased cleric redeemed his sins¹⁷ (Favreau 2000: 45–63; Dabrowska 2005: 313–337; Gilchrist 2008: 130–132).

Having in mind the context of the find from Streza, it can be concluded (prudently) that this document was private in nature, which was the reason it was buried with the deceased. It defined his social status, along with the location and the construction of the tomb, and the attire he was buried in. Content of the document, and the identity of the deceased will remain a mystery that can only be illuminated by (for now) an unknown written source.

Prijevod / Translation
Danijel Lončar

Lektura / Proofreading
Suzana Čule

15 Valja napomenuti i kako je određen broj olovnih bula pronađen unutar srednjovjekovnih naselja. R. Gilchrist ih interpretira kao amulete kojima su se domovi štitili od uroka, a bili su korišteni s tom namjenom dugo vremena nakon što su bile otkinute od izvornog dokumenta. Za pojedine bule je potvrđeno kako su bile korištene kao amuleti za zaštitu od kuge. Nadalje, neke su bule imale i potpuno drugačiju sekundarnu namjenu, npr. uteg na vretenu (Gilchrist 2008: 130–132).

16 Detaljnije o primjerima papinskih indulgencija laicima u Engleskoj vidi: Sweet 1956: 602–610 i Gnanaratnam 2006: 26–27.

17 Uz olovne bule, u grupu predmeta, kojima se jasno određivalo mjesto pojedina u ovozemaljskoj društvenoj hijerarhiji, spadaju i olovne i kositrene patene te kaleži (tj. simboli hostije i posvećenog vina), relikvije, križevi i drugi predmeti koji nose simboliku odrješenja (*Lux, Pax, Lex Domini Nostri, Crux christi pellit hostem* i dr.) te tekstovi s nicejskim simbolom vjere (Favreau 2000: 45–63; Dabrowska 2005: 313–337; Gilchrist 2008: 130–132).

15 It needs to be noted that a certain number of lead bullae were found inside medieval settlements. R. Gilchrist interprets them as amulets that were used to protect homes from curses, and they were used for that purpose long after they had been removed from the original document. It has been confirmed that some bullae were used as amulets for protection against plague. Moreover, some had completely different secondary purpose (eg. spindle weights) (Gilchrist 2008: 130–132).

16 For more details on examples of papal indulgences to laity in England see: Sweet 1956: 602–610 and Gnanaratnam 2006: 26–27.

17 Along with lead bullae, lead and tin patens and chalices (i.e. symbols of communion), relics, crucifixes and other objects that symbolise absolution (*Lux, Pax, Lex Domini Nostri, Crux christi pellit hostem* etc.) as well as texts with Nicene symbol of faith are considered a part of a group of objects that determine the position of individual in the social hierarchy in the medieval world (Favreau 2000: 45–63; Dabrowska 2005: 313–337; Gilchrist 2008: 130–132).

IZVORI / SOURCES

- Acta Monast. de Ztreza*, rukopis, Magyar Országos Levéltár.
Copia Privilegiorum Omnium Possessionum Claustrum Omnium SS. de Ztreza Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae, tempore Ludovici I Regis Hungariae, fundati in Comitatu Crisiensi Regni Sclavoniae per Nobilem quondam Dnum Magistrum Joannem Bissenum de Nezde Castellatum eiusdem Ludovici Regis de Feierkö. Anno Domini Millesimo Trecentesimo Septuagesimo Tertio, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
Elenchus / extractus actorum aboliti Paulinorum Monasterii de Ztreza, rukopis, Hrvatski državni arhiv.
Privilegia claustrum de Streza, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
 Bengel, N. s. a., *Chronotaxis monasteriorum Ordinis FF: Eremitarum s. Pauli*

primi Eremitae in provinciis Istriae et Croatiae, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

- Eggerer, A. 1663, *Fragmen panis corvi proto - eremitici*, Vienna.
 Kovachevich, T. s. a., *Monasteriorum in Croatia*, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
 Kristolovec, I. s. a., *Descriptio synoptica Monasteriorum ordinis S. Pauli primi Eremitae in Illyrico in Liber memorabilium parochiae Lepoglavensis ab Anno 1401 usque 1789.*, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
 Orosz, F. 1747, *Synopsis annalium coenobiticorum Fratrum Eremitarum Ordinis s. Pauli primi Eremitae*, Sopronii.
 Várszegi, A. (ed.), 2000, *Monumenta Vaticana. Historiam Regni Hungariae Illustrantia (series prima, tomus quartus). Bullae Bonifacii IX. P. M. 1389-1404 (tom I. 1389-1396; tom II. 1396-1404)*, Budapest.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Bencze, Z. 2000, Das Kloster St. Lorenz bei Buda (Budaszentlőrinc) und andere ungarische Paulinerklöster Archäologische Untersuchungen, in: *Beiträge zur Geschichte des Paulinerordens*, Elm K. (ed.), Berlin, 157-190.
 Bulić, Š. 1897, Pečat Deodata, opata samostana sv. Stjepana de Pinis pokraj Spljeta, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, n. s. 2, 7-8.
 Buturac, J. 1984, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine*, 59, 43-109.
 Čechura, M. 2011, Gestalt und Funktion mitteleuropäischer Friedhöfe im Licht materieller Quellen, in: *Ecclesia als Kommunikationsraum in Mitteleuropa (13.-16. Jh.)*, Doležalová E., Šimůnek R. (eds.), München, 211-236.
 Dabrowska, E. 2005, Passeport pour l'au-delà. Essai sur la mentalité médiévale, *Le Moyen Age*, 2, 313-337.
 Dobronić, L. 2002, *Templari i Ivanovci u Hrvatskoj*, Dom i svijet, 232.
 Dočkal, K. 1952, *Samostan Svih Svetih u Strezi 1375*, rukopis, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
 Dočkal, K. 1956, Srednjovjekovna naselja oko Streze: prilog našoj srednjovjekovnoj topografiji, *Starine*, 46, 145-202.
 Favreau, R. 2000, Les inscriptions sur plomb au Moyen Age, in: *Inscript und Material. Inscript und Buchschrift. Fachtagung für mittelalterliche und neuzeitliche Epigraphik*, Koch V., Steinger C. (eds.), München, 45-63.
 Gilchrist, R. 2008, Magic for the Dead? The Archaeology of Magic in Later Medieval Burials, *Medieval Archaeology*, 52, 119-159.
 Gnanaratnam, T. 2006, An Urban Medieval Population from St. Peter's, Leicester, *The Archaeologist*, 60, 26-27.
 Gulinić, A. 1998, *Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika*, Golden Marketing, Zagreb.
 Horvat, Z. 1989, Srednjovjekovna arhitektura pavlinskih samostana u Hrvatskoj, in: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, Cvitanović Đ. et al. (eds.), Zagreb, 95-109.
 Horvat, Z. 2003, Opeka u srednjovjekovnim gradnjama u okolici Bjelovara, in: *Arheološka istraživanja u Bjelovarskoj županiji i pogrebni rituali na teritoriju Hrvatske*, Čečuk B. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, 21, Zagreb, 145-160.
 Kolar Dimitrijević, M. 2003, Urbar pavlinskog samostana u Strezi 1477. godine, *Podravina*, 2, 103-123.
 Kožul, S. 1999, *Sakralna umjetnost bjelovarskog kraja*, Prometej, Zagreb.

- Kruhek, M. 1989, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, in: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, Cvitanović Đ. et al. (eds.), Zagreb, 67-93.
 Lovrenčević, Z., Medar, M. 1977, Gotika u Bilo-gori, *Vjesnik muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 26/2, 44-60.
 Mályusz, E. 1928, A szlavoniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban, *Levéltári közlemények*, 6, 87-177.
 Margetić, D., Margetić D. 2005, Pečat pape Eugena IV. s Rudine, *Numizmatičke vijesti*, 58, 290-292.
 Minichreiter, K., Marković, Z. 2009, Zaštitna istraživanja na trasi autoceste Slavonica prapovijesnog, rano i kasnosrednjovjekovnog naselja Bentež kod Beketinaca 2007. i 2008. godine / Slavonica Motorway Route - Rescue Excavations of the Prehistoric, Early and Late Medieval Bentež Settlement near Beketinci in 2007 and 2008, *Annales Instituti Archaeologici*, V, 27-32.
 Mirnik, I. 2006, Two Recent Finds of Mediaeval Lead Seals, *Folia archaeologica Balcanica*, I, 479-484.
 Mirnik, I. 2010, *Numizmatička zbirka Arheološkog muzeja u Zagrebu. Donacije 1990.-2010. / The Numismatic Collection of the Zagreb Archaeological Museum. Donations 1990-2010*, Zagreb, 19, 29.
 Pleše, T., Karlo, K. 2009, Monasterium Omnium Sanctorum de Ztreza Ordinis S. Pauli Primi Eremitae, *Opuscula archaeologica*, 33, 183-205.
 Sweet, A. H. 1956, Papal Privileges Granted to Individual Religious, *Speculum*, 31, 602-610.
 Szabo, G. 1919, Spomenici kotara Ivanec, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, n. s. 14, 22-96.
 Šanjek, F. 2004, *Latinska paleografija i diplomatika*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb.
 Tamás, G. 2003, *A pálos rend építészete a középkori Magyarországon*, Mikos Kiadó, Budapest.
 Tkalčić, I. K. 1888, O stanju više nastave u Hrvatskoj prije a osobito za Pavlinah, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 23, 78-104.
 Tkalčić, I. K. 1903, Urbar bivšeg pavlinskog samostana u Strezi, *Vjesnik kraljevskog hrvatskog-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, 5, 201-219.
 Tonković, S. 2003, Papina olovna bulla iz Prološca, *Makarsko primorje*, 6, 87-94.

ELEKTRONIČKI IZVORI / ONLINE SOURCES

- <http://www.newadvent.org/cathen/02670a.htm>
<http://www.newadvent.org/cathen/03052b.htm>